

Azərbaycan milli təhsilinin inkişafında öz yeri - mövqeyi olan şəxsiyyətlərdən biri də F.Köçərli-dir. Onun bizə zəngin irsi gəlmişdir: Zaqafqaziya Müəllimlər Seminariyasının Azərbaycan şöbəsinə bitirəndən sonra ədəbi və pedaqoji yaradıcılığı mövzu və məzmunca genişlənin, çoxcildlik "Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi" fundamental əsərini qələmə alır, pedaqoji fəaliyyətini davam etdirir, "Şərqi-rus" qəzetində və "Molla Nəsrəddin" jurnalında bilavasitə publisist məqalələri işıq üzünə görür. Habelə, klassik irsimizin tədqiqilə məşğul olur.

F.Köçərlinin ədəbi-pedaqoji irsilə çağdaş alimlərimiz araşdırmaları aparmışlar. Mir Cəlil, Kamal Talıbzadə, Əhməd Seyidov, Camal Əhmədov, Bəkir Nəbiyev və başqalarının adını çəkə bilərik. Onlar hələ Sovet dönəmində F.Köçərlinin irsinə obyektiv yanaşmış, ideologiyaya təslim olmamışlar.

dərs dediyi tələbələrle birgə uzaq Qoridən Tiflisə gəlmiş, Seminariyasının keçmiş tələbəsi Üzeyirbəy Hacıbəyovun musiqi əsərlərindən ibarət konsertdə iştirak etmişdir. Bu tarixi faktı da unutmamalıyıq ki, F.Köçərli mənəvi təhrikilə gələcəyin dahi şairi Səməd Vurğunun - Vəkilovun Seminariyaya qəbuluna icazə vermiş, "lət basmış uşaq" isə etimadı doğruldaraq uğurla imtahan vermişdir. Əhməd Seyidov (o, mənim elmi rəhbərim idi, tələbəsi olmuşam) söhbətlərində həmişə öz müəllimini sevgiylə xatırlamışdır. Və deyirdi ki, Firidun bəyden yazanda özüməndən asılı olmadan seminariyalı illərə qayıdıram. Onun qaməti, səsi, bizə yanaşma tərzi nəzərimdə canlanır...

Bir gün Əhməd müəllim xəstəhal idi, onu yoluxmağa getmişdik. Ötən günlərə qayıtmışdı, gözləri arabilir yol çəkirdi. Söz Firidun bəyden düşdü, köks ötürdü: - Kaş Firidun bəy Köçərli haqqında yazdığının nəşrini görəydim. - Gileyləndi. Əlbəttə, məyus olmamaq mümkün-süzdü. Taleyim elə gətirdi, mən

psixologiya elmlərini mükəmməl bilmiş, təcürbi savada malik olmuşdur və eyni zamanda: "O, çar məmurlarının Rusiyada azlıqda olan başqa xalqlara qarşı yürütdükləri çirkin ruslaşdırma və xristianlaşdırma siyasətini kəskin tənqid edir, onun ağır siyasi və pedaqoji nəticələrini göstərməklə bərabər, belə bir siyasətin rus xalqın özünə böyük ziyan vurduğunu xüsusi göstərir".

F.Köçərlinin xidmətləri sırasında "İcbari təhsil ideyası"nın tərəfdarı olması xüsusi haldır və böyük pedaqog yazmışdır: "Buna görə təxirə salmadan xalq üçün maarifə yol açmaq zəruridir. Ümumi icbari təlimi həyata keçirmək, ümumtəhsil və ixtisas verən tədris müəssisələrini təsis etmək, ruhani və müəllimlər seminariyaları, akademiya və darülfünunlar açmaq, xalqa mülki, söz və mətbuat azadlığı vermək, nəqliyyatı yaxşılaşdırmaq, ticarəti və dövlət sənayesini yüksəltmək, qadınlar üçün tədris müəssisələri açmaq yolu ilə onların vəziyyətini yaxşılaşdırmaq lazımdır..."

planındakı nöqsanları, səhvləri Köçərli tərəfindən qeyd olunmasını göstərir və belə bir müqayisə aparır: 1880-ci ildə tərtib edilmiş 1905-ci ildəkində elə bir fərq yoxdur: "Yeni tədris planının bəzi yerləri eynilə köhnə tədris planından köçürülmüşdür. Halbuki Rusiyanın həyatından bu müddət ərzində ciddi təbəddülatlar əmələ gəlmişdir. Rusiyanın əhəlinin təxminən yarısını qeyri-ruslar təşkil etdiyi halda, onların məktəb işinə bu cür münasibəti çarizmin mürtəcə siyasətindən irəli gəlirdi". Bu baxışdan Ə.Seyidov F.Köçərlinin fikirlərini məqbul sayır. Və əsası da ondadır ki, - Ə.Seyidov yazır: - 1880 və 1905-ci illərin tədris planları və proqramları üzrə qeyri-rusların xalq məktəblərinin tədris məşğələlərinin əsasına ana dili qoyulmuşdursa, onun elmi və praktik təfərrifləri əsaslandırılmamışdır: F.Köçərli təklifini əsaslandırmış və təklif etmişdir ki, uşaqların tərkibi yalnız müsəlmanlardan ibarət olan məktəblərdə rusca savad təlimi birinci tədris ilinin ikinci yarısından deyil,

■ Allahverdi Eminov

Firidun bəy Köçərli Əhməd Seyidovun tədqiqatında

Biz bu məqalədə F.Köçərlinin pedaqoji irsinin araşdırılmasında xüsusi xidməti olmuş əməkdar elm xadimi, Zaqafqaziya və Orta Asiyada ilk pedaqoji elmlər doktoru, professor adını almış Əhməd Yusif oğlu Seyidovu xatırlayıram: 1892-1977.

Azərbaycan pedaqoji fikir tariximizi milli və dünyəvi kontekstdə tədqiq etmiş, çoxcildlik "Pedaqogika tarixi" əsərlərini ortaya qoymuşdur. Böyük pedaqoji məktəp yaratmış və davam etməkdədir. Hüseyin Əhmədov, Həsən Bayramoğlu, Fərrux Rüstəmov, İrəmin İsayev və digər tələbələr Ə.Seyidovun irsini davam etdirirlər. Professor Əhməd Seyidov F.Köçərli irsinə təsadüfən qayıtmamışdır və onun mənəvi-ruhi mənbələri mövcuddur. Birincisi, o, F.Köçərlinin Qori Müəllimlər Seminariyasında tələbəsi olmuşdur. Firidun bəyin şəxsiyyəti: istedadı, vətənpərvərliyi, pedaqoqluğu və s. gənc Əhməd Seyidovun diqqətini özünə cəkmişdir. İkincisi, F.Köçərlinin Çar dövrünə baxmayaraq həm ədəbi-nəzəri, həm də pedaqoji-metodiki əsərlərində milli zəmində, cəsarətilə öz Məni qorumasıdır, xalqın zəngin mədəniyyətini və istedadını nəzərə almasıdır. Üçüncüsü, alim olaraq, ali məktəp dərslərləri müəllifi kimi Firidun bəyin pedaqoji görüşlərini tematikası seçmişdir. Bir fakt kifayətdir ki, Ə.Seyidov ötən əsrin 60-cı illərində öz müəllimi, görkəmli ziyalı F.Köçərlinin pedaqoji fəaliyyəti haqqında "Sovetskaya pedaqogika" jurnalında (1964, № 5) "Pedaqogiqeskie vzglyady F.Köçərli" məqaləsini çap etdirmiş, XX əsr Azərbaycan maarifinin nəzəri əsaslarının yaradıcılarından biri adlandırmışdır. Ə.Seyidov məqaləsində F.Köçərliyi ürəyi atəşli, dediyi fənnin nəzəri əsaslarını böyük məhəbbətlə sevir bir müəllim kimi də qiymətləndirmişdir.

Yeri gəlmişkən deməliyik, böyük alim-pedaqog "Kaspi" qəzetinin (1914, № 86) yazdığına görə o,

"Maarif" Dövlət Nəşriyyatına baş direktor təyin edildim (1984-1992). Oğlu, mənim unudulmaz müəllimim, professor, mərhum Fikrət Seyidovla görüşdüm. Ə.Seyidovun çap olunmamış əsərlərini nəşriyyata təqdim etməsinə xahiş etdim, bir şərtlə, F.Köçərli haqqında əsərini də... Mən geniş müqəddəmə ilə professor Əhməd Seyidovun "Azərbaycan pedaqoji fikrinin inkişaf tarixindən" monoqrafiyasının nəşrinə (Bakı, 1987. 300 səhifə) nail oldum. Mən eyni zamanda müəllimimin arzusunu yerinə yetirdim..."

TARİXDƏN QAÇMAQ OLMUR...

Əhməd Seyidov Firidun bəy Köçərlinin pedaqoji irsinə (fəaliyyətinə) layiqli qiymət vermişdir: Seminariyadakı fəaliyyəti, publisistikası, dünyagörüşü, dini baxışları, yeni əlifba haqqında fikirləri, köhnə məktəbə aid mülahizələri, dərslərləri və s. ümumdə məsələlər geniş istiqamətdə təhlilə cəlb olunmuşdur. Müəllif öncə, mənbələrə istinad etmişdir. Xatırladım ki, Əhməd müəllim ərəb və fars dillərini mükəmməl bilirdi; ona görə də birbaşa arxivə üz tutmuşdu. F.Köçərlinin "Müsəlman qadınları keçmişdə" məqaləsi üzərində ayrıca dayanmış və yazmışdır ki, F.Köçərli tarixin səhifələrindən bəzi qadınların adını çəkir, onların öz ailələrindəki və cəmiyyətdəki təqlidəliyi rəftarlarını, davranışlarını nümunə göstərir. Eyni zamanda Şərq müsəlman qadınlarının bir çox natiqlərini, alimlərin, şairlərin, daha digər görkəmli qadınların böyük - hüsn-rəğbətli adlarını göstərir".

Bu iqtibasdan görünür ki, Firidun bəy çarın təqlin etdiyi kimi - müsəlman qadınları savadsız olublar - cəfəngiyyət fikrini təkzib edir və ərəb xəlifəsi Harun Əl-Rəşidin arvadı Zübeydə Ümmi Cəfərin də gözəl şeirlər yazdığını misal gətirir. Ə.Seyidov F.Köçərlinin irsinə əsaslanaraq yazır ki, Firidun bəy məqalələrində dövrün siyasi hadisələrini diqqətlə izləmiş, onunla ciddi maraqlanmış, pedaqogika və

Professor Əhməd Seyidov F.Köçərliyə yazarkən ustadın "xalq məktəbləri"nin sayının çoxalması ideyasına münasibətini bildirir və vaxtında bu məsələnin mətbuatda qaldırılmasını elə də asan olmadığını vurğulayır. Və yazır: "F.Köçərli gözəl dərk edir ki, məktəbin, tərbiyə işinin əsas canını yaxşı xalq müəllimi təşkil edir; əsil xalq müəllimi yaxşı hazırlıqdan başqa, bir də xalqına fədakarlıqla xidmət arzusu ilə dolu olmalıdır. Xalqın mənəfətini hər şeydən üstün tutmalıdır. Beləliklə, pedaqog məktəbin gücləndirilməsini ümumi halda deyil, onu hazırlıqlı müəllimlərlə təmin etmək, bu müəllimlərə lazımı şərait yaratmaq kimi konkret vəzifələrin həlli ilə bağlıdır, tərəqqipərvər şəxsləri xalq məktəblərini bu cəhətdən gücləndirməyə çağırır".

F.Köçərlinin ictimai və ədəbi görüşləri təbii ki, ziddiyyətsiz keçməmişdir. Qarışıq bir zaman kəsiyində, hansı ki, böyük pedaqog yoxsul və varlı məsələsini qoymuşdu - birmənalı qarşılanmamışdı: dünyagörüşündə əkslikləri görməyə, ədəbi fikirlərindəki metodologiyasında eklektizmi, sinfiliyi axtarmışlar. Əhməd Seyidov və Bəkir Nəbiyev istisna deyildir. Professor Ə.Seyidov yazmışdır: "Köçərli cəmiyyətin yoxsul və varlılara parçalanmasını görür, birinciləri müdafiə, ikinciləri isə tənqid edirdi. O, bəzən ictimai və dövlət quruluşunun tənqidindən belə çəkinmirdi". Mərhum professor Sovetin ideoloji qaynarlığında başqa cür yanaşa bilməzdi.

F.Köçərlinin fəaliyyətinin qaynaqları Qori Müəllimlər Seminariyasında və Qazax Müəllimlər Seminariyasında başlanmışdır. Tərtib etdiyi dərsləklər, elmi-metodiki kitablar, müəllimlər üçün yazdığı məqalələr fikrimizin təsdiqidir. O, 1905-ci ildə qeyri-rus xalqlarının ibtidai məktəblərinin tədris planına aid "Yeni tədris planı" məqaləsini nəşr etdirir. Ə.Seyidov bu təşəbbüsü yüksək qiymətləndirir, tədris

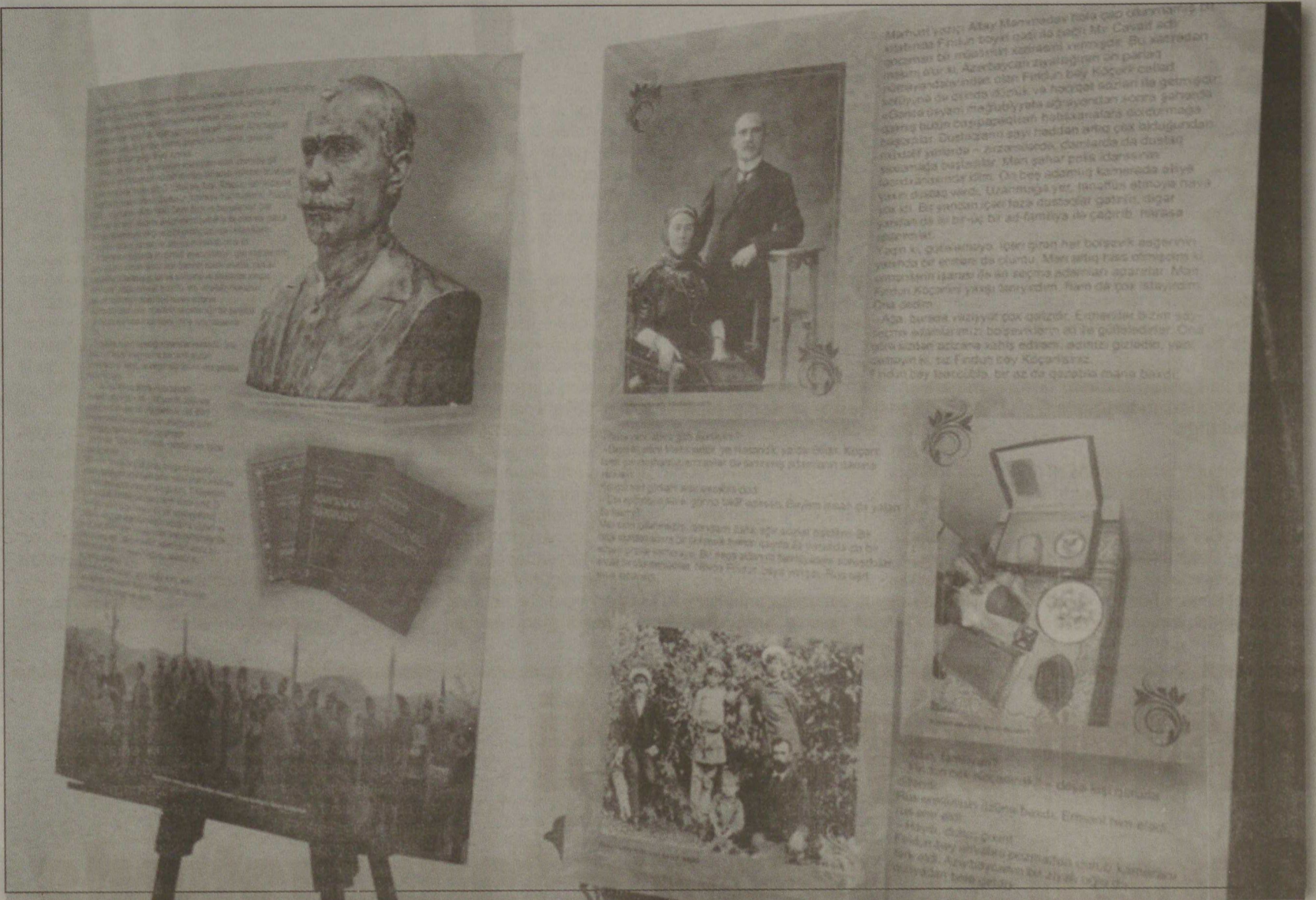
ikinci tədris ilinin əvvəlindən başlanmalıdır. İşin bu cür təşkili müəllimlik zəhmətini əsaslı surətdə yüngülləşdirir və daha mühüm olan ana dilini daha əsaslı öyrənmək üçün şagirdlərə imkan yaradır.

F.Köçərli dövründə görkəmli pedaqoqların azdıqları dərsləklərə - hansı ki, müəllifləri C.Şirvanski, A.O.Çernyayevski, A.Şaiq idilər - öz tələblərini vermişdir. Xüsusilə, ədəbi mətnlərin seçilməsini irəli sürmüşdür. Eyni zamanda qeyd edir ki, "uşaq dərsliyini hər kəs yazıb bilməz" - etirafıdır...

Ə.Seyidov F.Köçərlinin fikirlərinə istinad edərək vurğulayır: "F.Köçərli uşaq dərsliyinə aşağıdakı tələbləri aydın verir: dərslək ideyası yüksək səviyyədə olmalı və oraya material hər cəhətdən diqqətlə seçilməli: əyanilik, sistematiklik, ardıcılıq, yaşa müvafiqlik və başqa didaktik prinsiplər, qaydalar gözənilməli, sadə, obrazlı, ifadə dürüstlüyü, üslub aydınlığı və s. nəzərə alınmalıdır".

F.Köçərliyə A.Şaiqın yaradıcı münasibətləri, əməkdaşlığı sıx olmuşdur. Məktublaşmışlar da. A.Şaiqın "Ana dili"ndən tərtib etdiyi proqramı bəyənməmiş, "Gülzar" adlı dərslək kitabı (1912) haqqında Abdulla Şaiqə bir məktub ünvanlamışdır. Məktubunda yazır: "Təlim kitabı qayıрмаq... çox mühüm və çətin emrdir, onu yazmaqda artıq ehtiyat və diqqət lazımdır" (F.Köçərlinin məktubları. "Azərbaycan" jurnalı, № 6, 1967). Firidun bəy "Gülzar" dərsliyinə öz tövsiyəsini vermiş və göstərmişdir ki, "Gülzar" əcələ (tələsik - A.E.) tərtib olunmuş, xrestomatiya (müntəxəbat - A.E.) çox tələsik düzülmüşdür. "Gülzar"da təlim və tədrisə layiq məlumat çoxdur - təqdir etməyi unutmamışdır. Və: "Balalara hədiyyə" kitabını yazarkən, A.O.Çernyayevskinin "Vətən dili" dərsliyinin ikinci nəşrini hazırlayarkən özünün də əlavələri olmuşdur. Bunlar xalq həyatından topladığı, rus yazıçılarının əsərlərindən etdiyi tərcümə materialları idi.

Davami səhifə 20-də

Köçərlinin 150 illiyi münasibəti ilə hazırlanmış sərgi

Əvvəlki səhifə 19-da

Ə.Seyidov göstərir ki, Firidun bəy bu proseslərdə pedaqogikanın, psixologiyanın, didaktikanın mühüm tələblərinə, onun prinsiplərinə, qaydalarına, uşaqların yaş xüsusiyyətlərinə, əyaniliyə, ardıcılığa, elmiliyə, dilinə, yaxından uzağa, sadədən mürəkkəbə və bu kimi başqa qaydalara dəqiq riayət etməyə çalışmış və təqdirəlayiq nümunə göstərmişdir. Professor davam edir: "Dərslük tərtibində yenilik, material zənginliyi və yığcamlıq, ardıcılıq, sistemlilik, bu kimi tələbləri məşhur "Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi materialları"nda da əsas götürmüş və hətta həyata keçirməyə çalışmışdır".

F.Köçərli pedaqogikanın nəzəriyyəsinə dərin mənimsəmişdir. Bu, o zaman üçün elə də asan sərişdə deyildi. Belə ki, bu hərtərəfli və genişliyi o, 1904-cü ildə "Kaspi" qəzetində dərc olunmuş "Təlimin təbii üsulu haqqında" məqaləsində şərh etmişdir. Vətənpərvər pedaqog rus F.Levitskinin "Şagirdlərə (qeyri-rus olmayan şagirdlər nəzərdə tutulur - redaksiya) rus dilini öyrənmək üçün dərslər kitabı və buna izahatı kəskin tənqid edir - bu, azdır - ifşaya tutur - siyasi, elmi-pedaqoji cəhətdən zərərli olduğunu göstərir. Bəzi detalları xatırladaq: Gözə çarpan nöqsan materialların düzülüşündəki sistemlilik və dərslər arasındakı əlaqəsizlikdir. Bir dərslə təlim əşyalarından, o biri dərslə otağın hissələrindən danışılır, üçüncü dərslə əşyaların müxtəlif vəziyyətləri haqqında anlayış verilir. Burada birinci yerdə ya eyni cins əşyaların adlarını, yaxud keyfiyyətini, əndazə və şəklini ifadə edən sözlər verilir.

F.Köçərlinin irsini təhlil edən Ə.Seyidov pedaqoqun tərbiyə nəzəriyyəsinə aid mülahizələrinə də toxunmuşdur. Xüsusilə, "İrəvan vilayətinin xalq məktəblərinin müəllimləri cənablarına müraciət" (1905) məqaləsi üzərində dayanır

və vilayətin xalq məktəblərinin direktoru F.A.Smironovun mətbuatda dərc olunmuş müraciətinə cavab olaraq qələmə alınmışdır. Məqələdə yeri gəlmişkən tərbiyəyə aid öz fikirlərini irəli sürmüşdür: Kəndli şəkilə öz fəaliyyəti üçün pedaqoji sahəni seçmiş hər bir xalq müəllimi ağıl, bilik və əməksevərlikdən başqa, uşaq haqqında qayğı və məhəbbətlə dolu qəlbə malik olmalıdır.

Haşiyyə çıxacaq ki, 110 ili tamam olan bu məqalədə F.Köçərlinin ürək atəşilə toxunduğu problem: müəllim şəxsiyyətinə, onun çirpən qəlbinə, peşəsinə dərin hörmət hissi bu gün daha çox aktualıq daşıyır. Valideynlər öz balalarını məhz müəllimlərə etibar edirlər, tələlərinin sonunu onlara dərs dənələrindən umurlar!

F.Köçərli yazır ki, müəllim uşaqla səmimi rəftarı və davranışı ilə azad həyatın və təbiətin ağuşundan ürək sıxıntılı və kədərli sinfə daxil olan uşağın bu vahiməsinin əsassız olduğuna inandırmalıdır. Şagirdin məktəbdən aldığı ilk təsir müəllimlə olan birinci görüş xoş, həzin olmalı, əslində uşaq üçün bir bayrama çevrilməlidir...

Böyük pedaqog, ədəbiyyatçı Firidun bəy öz sözünü necə də obrazlı demişdir! Ə.Seyidov bu məsələyə toxunarkən qeyd edir ki, F.Köçərlinin tərbiyəyə münasibəti tam peşəkar xarakter daşıyır və bu günün tərbiyə metodu və prinsiplərinə əsaslanır. Ümumiləşdirməli olsaq, aşağıdakı müddəaları əsas hesab edirik: Tərbiyə mürəkkəb prosesdir. Tərbiyəçi xalq qarşısında öhdəsinə böyük və məsuliyyətli vəzifə götürür. Xalq ona ən qiymətli sərvəti olan uşaqlarının tərbiyəsini tapşırır. Ə.Seyidov yanaşmasında F.Köçərlinin "Tərbiyənin amilləri" başlıqlı əlyazmasına da müraciət etmişdir.

F.Köçərli tərbiyəyə aid xeyli sayda məqalələr yazmışdır və ardıcıl bu mövzu ilə maraqlanmışdır. Məsələn: "Novoye obozreniye" qə-

zetində "Müsəlmanlarda uşaq tərbiyəsinin vəziyyətinə dair", "A.O.Çernayevskinin xatirəsi", "Məişətimizə dair" və sair məqalələrində xarakterik fikirlərini söyləmiş və əsaslandırmışdır.

Haşiyyə çıxacaq: Dahi pedaqog həssas qəlb sahibiydi. Ona qarşı hörməti və qayğıyı unutmamışdı. Azərbaycan övladlarının QMS-də təhsil almasında müstəsna xidməti olan Aleksey Çernayevskinin F.Köçərli üzərində də qayğısı az olmamışdır; onu Seminariyaya gətirmiş və dərs demişdir. Tələbəsi də öz növbəsində unudulmaz müəlliminin xatirəsini əziz tutmuş və iki məqalə yazmışdır: "A.O.Çernayevski" - ikinci məqaləsidir. Necə ki, Əhməd Seyidov öz müəllimi haqqında fundamental əsər yazmışdır. Bu sətirlərin müəllifi də borclu qalmamış, "Əhməd Seyidov fenomeni" kitabını qələmə almışdır: 2003.

F.Köçərli müəllim hazırlığı problemlərini daima diqqətində saxlamışdır. 1895-ci ildən 1918-ci ilədək Qori Zaqafqaziya Müəllimlər Seminariyasında müəllim, 1918-1920-ci illərdə Qazax Darülmüəlliminin direktoru vəzifəsində şərəflə çalışmışdır. Pedaqogika və psixologiyayı tədris etmişdir.

Müəllim hazırlığı haqqında "Zaqafqaziya seminariyası", "Tiflisdə müsəlman ruhani seminariyası", "Müsəlmanların ehtiyacı haqqında məsələyə dair" və sair məqalələrində məsələni qaldırmışdır. Ümumiyyətlə, F.Köçərli ruhani seminariyasının açılmasının tərəfdarı olmuş, adı çəkilən məqalədə bu ideyasını əsaslandırmışdır. "Kafkazkiy Kray" qəzetində çap etdirdiyi bir məqaləsində öz ruhanilərimizin maarifçilik fəaliyyətini alqışlayır. Təsədüfi deyil ki, dahi pedaqog maarifçilik görüşlərində milliliyin tərəfdarı kimi ardıcıl olmuşdur. Azərbaycan Müəllimlərinin I qurultayında (28 avqust, 1906) "İrşad" qəzetinə yazdığı məqaləsində bu ideyasını ifadə etmişdir.

Böyük ziyalı, ədəbiyyatşünas, pedaqog, maarifçi Firidun bəy Köçərli haqqında çox yazılmış, yazılacaqdır. Onun zəngin və hərtərəfli irsi daima diqqətdə olacaqdır. Onun tələbəsi və layiqli davamçısı, professor Əhməd Seyidov da yüksək səviyyəli əsərini hələ 60-cı illərdə, ilk dəfə qələmə almışdır. Bununla eyni zamanda öz sələfinin xatirəsini uca tutmuşdur.

Maraqlı bir faktla qarşılaşdım; onun arxivindən oğlu, professor Fikrət Seyidov əlyazmanı nəşriyyata gətirərkən saralmış bir vərəqi mənə göstərdi və dedi: - Atamın əski əlifba ilə yazılmış Şəhətət haşiyəsidir. A.Səhətət Firidun bəyi sağ ikən nurlu simaya həsr etmişdir. Buyurun.

Mən şeirin üzünü göçürdüm, orijinalını Fikrət müəllimə qaytardım. Abdulla Şaiqin "Gülzar" dərslərində nəşr olunmuş o şeirlə məqaləmi bitirirəm. Qoy, hər iki milli ziyalımızın ruhu şad olsun:

*Yazmışan təzə nə şeydir? - deyə sordun məndən,
Ruhimin tarına mizrabzən oldun, qardaş!
Sabir ilə belə məktubu çox aldıq səndən,
Hər nə yazdıqsa, ona bani sən oldun, qardaş!
Hər zaman Nəsehü Tərrahi ilə Sabir, bəndə,
Yaşayırdıq hamımız qəflət ilə fəxrəndə.
Birimiz mərsiyəkuluqda böyük şair idik,
Birimiz sağərə mail, birimiz cənənə.
Birimiz həcvdə Yeğmə kimi çox mahir idi,
Laübalı keçinirdi günümüz rindanə.
O pərişan yuxudan sən bizi bidar etdin,
Doğru, düz yolda çalışmaqlığa vadar etdin...*